

سبک‌شناسی قالی‌های عشایری و روستایی استان چهارمحال و بختیاری مطالعه موردی: قالی‌های اولاد حاج علی

ایمان زکریایی کرمانی، استادیار گروه فرش دانشگاه هنر اصفهان

i.zakariaee@aui.ac.ir

سید حسین سجادیه، مدرس مرمت گروه فرش دانشگاه شهرکرد

sajjadih.h@gmail.com

فروغ عالیپور هفشجانی (نویسنده مسئول)، دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش فرش دانشگاه هنر اصفهان

forouq.alipour@gmail.com

چکیده

یکی از رویکردهای مهم در حوزه مطالعات قالی، روش سبک‌شناسی است. در مطالعات سبک‌شناسی به شناسایی ویژگی‌های شاخص هر منطقه بافت پرداخته می‌شود، چرا که ویژگی‌های سبکی می‌توانند در جهت شناخت قالی‌های هر منطقه کمک کنند و همچنین از جمله عوامل هویتی قالی هر منطقه به حساب می‌آیند، لذا در این مقاله به شناخت قالی‌های یکی از مناطق قالی‌بافی در شهرستان اردل استان چهارمحال و بختیاری با عنوان قالی‌های اولاد حاج علی به روش سبک‌شناسی پرداخته شده است و طرح و نقش، رنگ، شیوه بافت و غیره در این قالی‌ها مورد بررسی قرار داده شده است. عواملی که باعث شکل‌گیری عنوانی به نام قالی‌های اولاد حاج علی شده است، عبارتند از: زمینی بودن دارها، سبک بافت نیم لول خاص این طایفه، ویژه بودن نحوه شیرازه پیچی، استفاده از رنگ تیره و پخته در قالی‌ها، استفاده از پالت رنگی خاص خود اولاد حاج علی، بافت قالی‌ها بیشتر در سایزهای قالیچه و ۶ متری و نقوشی که به صورت هندسی و ذهنی هستند، که چیدمان نقوش در این قالی‌ها توسط بافنده و احساسش در لحظه بافت صورت می‌گیرد و این امر مشخص می‌کند که طرح کلی قالی جز طرح قابی، حوض در حوض، لچک ترنج حوضی و سایر طرح‌ها است، باید توجه داشت که نقوش در این قالی‌ها بر اساس الهام از طبیعت، اعتقادات و نیاز این خاندان شکل گرفته و نامگذاری شده است. لازم بذکر است در این پژوهش ۱۵ بیکره مطالعاتی به صورت توصیفی-تحلیلی و با استفاده از تحقیق میدانی و داده‌های کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفتند.

واژه‌های کلیدی: سبک‌شناسی، صفات سبک‌شناسی، استان چهارمحال و بختیاری، قالی‌های عشایری و روستایی، قالی‌های اولاد حاج علی.

مقدمه

قالی‌های اولاد حاج علی در بین بازاریان قالی و به صورت محدود در جوامع دانشگاهی معروف هستند. این قالی‌ها به قالی‌های لری مشهورند و واژه قالی‌های اولادی برای آن‌ها استفاده می‌شود. در گذشته صرفاً تحت عنوان قالی‌های عشایری بافته می‌شدند چرا که در حین کوچ کردن آنان بین دو استان چهارمحال و بختیاری و خوزستان، توسط بانوان بافته می‌شدند، اما در حال حاضر کوچ به صورت محدود انجام می‌شود و این خاندان در چندین روستا از روستاهای شهرستان اردل استان چهارمحال و بختیاری از جمله سرخون، شلیل و هلوساد سکونت گزیده‌اند و قالی‌های روستایی اولاد حاج علی نیز بافته می‌شوند. از آن‌جا که قالی‌های اصیل ایرانی در زمینه طرح و نقش، رنگ، شیوه بافت، ابعاد و غیره دارای ویژگی‌های خاص خود هستند، در این پژوهش به روش سبک‌شناسی به بررسی قالی‌های اولاد حاج علی به جهت شناخت ویژگی‌های آن‌ها پرداخته شده است و طی پژوهش سوال‌های اصلی و فرعی پیش آمده است که عبارتند از:

- سؤال اصلی: وجود چه شاخصه‌هایی باعث شکل‌گیری عنوانی به نام قالی‌های اولاد حاج علی شده است؟
- سؤال فرعی: سبک بافت، طرح و نقش، رنگ و رنگرزی و مواد و مصالح قالی‌های اولادی به چه صورتی است؟
- محققین برآنند که با پاسخ‌گویی به این سؤالات به اهداف اصلی و فرعی زیر دست یابند.
- هدف اصلی: بررسی و شناسایی طرح و نقش، رنگ، ابعاد و شیوه بافت قالی‌های اولاد حاج علی.
- هدف فرعی: شناخت قالی‌های اولادی که یکی از قالی‌های مناطق بافت ایران هستند.

روش تحقیق

این پژوهش به روش سبک‌شناسی و به صورت توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است و بخش زیادی از آن به شیوه میدانی و از طریق مصاحبه با بافندگان و خبرگان قالی انجام شده است و نیز بخش کوتاهی از آن به شیوه کتابخانه‌ای است. نمونه‌های این پژوهش ۱۵ پیکره هستند و به این دلیل که این پژوهش به صورت میدانی انجام شده است، انتخاب نمونه‌ها به صورت تصادفی است.

پیشینه

پژوهش‌های اندکی در زمینه قالی‌های اولاد حاج علی انجام شده است اما در ادامه به بیان توضیحات مختصری در این موضوع پرداخته شده است: قاضیانی (۱۳۷۶)، در کتابی با عنوان "بختیاری‌ها، بافته‌ها و نقوش" بیان کرده است: در کشور ایران در سال ۱۳۶۶ بختیاری‌ها با جمعیتی حدود ۱۸۱,۷۷۷ نفر یکی از

ایلات مهم ایران را تشکیل می‌دهند و به دو شعبه هفت لنگ و چهار لنگ تقسیم می‌شوند و هر شعبه به تعدادی باب و هر باب به اولاد تقسیم می‌شود. در ادامه صوراسرافیل (۱۳۸۹)، در کتابی با عنوان "فرش چهارمحال و بختیاری" بیان کرده است نقشه‌هایی معروف به اولاد که معمولاً به وسیله طوایف اولاد بافته می‌شده و در رنگ‌ریشان از رنگ‌های گیاهی استفاده می‌شود.

در ادامه ژوله (۱۳۹۰) در کتابی با عنوان "پژوهشی در فرش ایران" بیان کرده است: طرح قالی‌های اولاد حاج علی هندسی است و در متن دارای یک یا چند ردیف ترنج‌های لوزی شکل است. در ادامه مرجانیان (۱۳۹۶)، در کتابی با عنوان "منحنی قدرت در تاریخ بختیاری" بیان کرده است: حاج علی از ایل بختیاری شاخه هفت لنگ، باب دینارانی و از طایفه اورک است. که حاج علی فردی مدیر، شجاع و ثروتمند، با نفوذ و مشهور بود. که ابتدا در منطقه جوققان استان چهارمحال و بختیاری مستقر می‌شوند و چون دارای رمه و گله زیادی بودند بخشی از جوققان و حومه آن را خریداری می‌کنند، سپس چهار فرزند پسر او تصمیم می‌گیرند به سرزمین اجدادی خود در بخش میانکوه (دهدز، رودبار، سرخون و گندمکار) شهرستان اردل بروند و بخشی از این منطقه را خریداری کردند و به عنوان سرزمین اجدادی به تصرف خود در آوردند. اولاد حاج علی در جای جای بختیاری صاحب نفوذ هستند و در بلداجی، جوققان منطقه شهماروند نشین چهارلنگ و در بخش میانکوه در روستاهای سرخون، شلیل و هلساد ساکن هستند.

وجه تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌های مرتبط به این حوزه مطالعاتی این است که: مقاله یا پژوهش مستقلی در زمینه بررسی قالی‌های اولاد حاج علی و شناخت ویژگی‌های سبکی این قالی‌ها مشاهده نشده است.

سبک‌شناسی

«سبک در رایج‌ترین مفهوم به معنی «شیوه خاص انجام یک کار» است» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۴). «سبک در هنر به معنی ویژگی‌هایی است که به بیننده اثر این امکان را می‌دهند تا بین یک اثر و دیگر آثار هنری ارتباط برقرار کند» (جنسن، ۱۳۹۴: ۱۷) و «سبک وحدتی است که در آثار کسی به چشم می‌خورد و یک روح یا ویژگی یا ویژگی‌های مشترک در آثار کسی هست. به بیان دیگر این اصل منبعی است از تکرار عوامل در آثار کسی و توجه مخاطب را به خود جلب می‌کند» (شمیسا، ۱۳۷۳: ۱۳-۱۴) و می‌توان گفت «سبک در عام‌ترین معنا، الگوها یا صفات متمایز و مشخص چیز یا مجموعه‌ای از اشیا است. این الگوها یا صفات مشخص را ویژگی‌ها یا صفات سبکی می‌خوانیم. حال این صفات اگر در یک اثر هنری باشند، سبک آن اثر؛ اگر در آثار یک هنرمند باشند، سبک آن هنرمند؛ اگر در آثار یک منطقه یا یک دوره باشند، سبک آن منطقه یا دوره را شکل می‌دهد» (میرزایی، ۱۳۹۹: ۲۳) (صحرارگرد و دیگران، ۱۳۹۳: ۸۹).

صفات سبکی و تعریف آن‌ها

به جهت بررسی دست‌بافته‌ها از ویژگی‌های آن‌ها استفاده می‌شود که همان صفات سبکی هستند و شامل: شیوه بافت، رنگ، طرح و نقش و ابعاد است. که در ادامه به توضیح این عوامل پرداخته شده است.

۱- شیوه بافت: نحوه پوددهی، نحوه چله‌کشی، نوع گره مجموعه‌ای هستند که شیوه بافت نامیده می‌شوند. معروف‌ترین شیوه‌های بافت: لول بافت، نیم‌لول و تخت‌باف هستند. پرداختن به شیوه بافت، شناخت مناطق بافت را میسر می‌کند.

۲- طرح و نقش، محتوا: نقوشی که در ظاهر می‌توانند بیان کنند که به صورت ذهنی، شکسته (هندسی) و یا گردان هستند و در باطن می‌توانند به جهت ساخت منطقه بافت کمک کنند، به معرفی طراح قالی پردازند و همچنین انتقال‌دهنده یک داستان یا روایت باشند.

۳- رنگ: مجموعه‌ای است که نحوه رنگ‌رزی، نوع چیدمان رنگ و پالت رنگی یک قالی و یا یک منطقه بافت را مشخص می‌کند.

۴- ابعاد: یکی دیگر از عواملی که در صفات سبکی جای دارد، اندازه قالی است که در چندین سایز: ذرع و نیم، قالیچه، پرده‌ای، ۶ متری، ۱۲ متری، پادری، خرک، میانه و غیره وجود دارد.

سبک‌شناسی در فرش ایران

«در تعریف واژه «سبک» در فرش‌شناسی ایران می‌توان چنین نوشت: ساختار خاص درونی و بیرونی فرش، متأثر از مجموعه عوامل محیطی، جغرافیایی و بومی که باعث می‌شود یک فرش، چه از نظر فیزیکی و ظاهری (ریخت‌شناسی) و چه از نظر درونی (اسلوب بافت)، دارای ویژگی‌های منحصر به فردی شود و از سایر فرش‌ها متمایز باشد» (ژوله، ۱۳۹۲: ۱۹). همچنین سبک‌شناسی در فرش «دانش شناسایی و طبقه‌بندی مبتنی بر مؤلفه‌های فنی و بصری قالی‌های تولیدی توسط یک فرد، گروه، دوره تاریخی و یا منطقه‌ای خاص که متأثر از مجموعه عوامل فرهنگی، جغرافیایی و اجتماعی شکل گرفته و باعث تمایز قالی‌ها چه از نظر فنی و چه از نظر بصری به انواع دیگر شده است» (میرزایی، ۱۳۹۹: ۲۵). همان‌طور که در قسمت بالا بیان یا قبلاً نیز بیان شده است، قالی‌ها ویژگی‌هایی دارند که به بررسی سبک‌های آن‌ها کمک می‌کنند و علاوه بر این ویژگی‌ها مواد و مصالح قالی‌ها و بافته‌ها که هر شخص سبک بافت خاص خود را دارد بر امر بررسی قالی‌ها تأثیرگذار است. در ادامه لازم بذکر است که، مطالعه سبک‌شناسی قالی ایران امری مهم در نگهداری، زنده‌سازی و ثبت قالی‌های شناخته شده و یا در حال فراموشی است (میرزایی، ۱۳۹۲: ۹۰). «تنوع در روش تولید (تکنیک‌های فنی بافت)، اندازه، جنس، کیفیت، ظرافت،

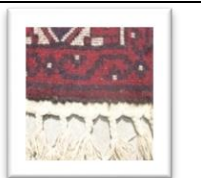
رنگ، گوناگونی طرح و تفاوت‌های ساختاری ظاهری همگی باعث شده است که قالی ایران دارای فرآورده‌های خاصی باشد که هر یک نام مشخصی دارد» (تجدد، ۱۳۹۰: ۸۶).

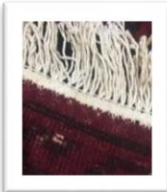
یکی از شناخته شده‌ترین روش‌های سبک‌شناسی قالی‌های ایران، سبک‌شناسی بر اساس سبک شهری، سبک روستایی و سبک عشایری است (سلطانی‌گوکی، ۱۳۹۴: ۱۷-۱۸). سبک عشایری: در این قالی‌ها رنگ‌ها محدود هستند، سایز آن‌ها کوچک پارچه است، معمولاً چله قالی پشم است، طرح‌ها هندسی هستند و روی دستگاه افقی بافت قالی را انجام می‌دهند. سبک روستایی: در این قالی‌ها رنگ‌ها تنوع زیادی ندارند، سایز آن‌ها متوسط است، طرح‌ها در هر منطقه رایج شده و براساس الگوی کلی و با تغییرات جزئی بافته می‌شوند. سبک شهری: در این قالی‌ها تنوع طرح و رنگ نسبت به دو سبک دیگر زیاد است، در سایزهای مختلف بافته می‌شوند و بر روی دستگاه یا دار عمودی بافت قالی را انجام می‌دهند (میرزاامینی، ۱۳۹۲: ۹۱-۹۲).

در این پژوهش سبک‌شناسی قالی‌های اولادحاج علی بختیاری مدنظر است. ازدلایلی که سبب شهرت قالی‌های بختیاری است می‌توان به بافت این قالی‌ها در سه سبک عشایری، روستایی و شهری اشاره کرد که قالی‌های اولادی در دو سبک عشایری و روستایی بافته می‌شوند.

در ادامه به بررسی و تشریح قالی‌های اولاد حاج علی که ۱۵ نمونه هستند، پرداخته شده است.

جدول ۱- نمونه‌های قالی‌های اولاد حاج علی

ردیف	عنوان	تصویر از روی قالی	تصویر
۱	قالیچه قابی		
شرح	این قالی با عنوان قالی قابی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن قالیچه (دو در یک متر و نیم)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز، سبز، نارنجی و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۴۰ تولید شده است.		
۲	قالی ۶ متری، نقشه حوضی بندی		
شرح	این قالی با عنوان قالی حوضی بندی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن (۲*۳)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۶۵ تولید شده است.		

ردیف	عنوان	تصویر از روی قالی	تصویر
۳	قالی پرده‌ای خشتی		
شرح	این قالی با عنوان قالی خشتی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن پرده‌ای (۱/۵*۲/۵)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های سیاه، سرمه‌ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۶۵ تولید شده است.		
۴	قالی ذرع و نیم حوض در حوض		
شرح	این قالی با عنوان قالی حوض در حوض در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن ذرع و نیم (۱/۵*۱)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۶۵ تولید شده است.		
۵	قالیچه حوضی بندی		
شرح	این قالی با عنوان قالی حوضی بندی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن قالیچه (دو در یک متر و نیم)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، نارنجی، سبز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۴۰ تولید شده است.		
۶	قالیچه قایی		
شرح	این قالی با عنوان قالی قایی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سایز آن قالیچه (دو در یک متر و نیم)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، سبز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۵۰ تولید شده است.		

ردیف	عنوان	تصویر از روی قالی	تصویر
۷	قالی ۶ متری، لچک ترنج حوضی		
شرح	این قالی با عنوان قالی لچک ترنج حوضی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سائز آن ۶ متری (۲*۳)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های سیاه، سرمه‌ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۹۰ تولید شده است.		
۸	قالیچه قابی درختی		
شرح	این قالی با عنوان قالی قابی درختی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سائز آن قالیچه (۲) در یک متر (و نیم)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز، سبز، نارنجی و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۴۰ تولید شده است.		
۹	قالی پرده‌ای خشتی		
شرح	این قالی با عنوان قالی خشتی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سائز آن پرده‌ای (۲/۵*۲)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۵۵ تولید شده است.		
۱۰	قالی پرده‌ای لچک ترنج حوضی		
شرح	این قالی با عنوان قالی لچک ترنج حوضی در بین طایفه اولادی عنوان می‌شود، سائز آن پرده‌ای (۲/۵*۲)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز، سبز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۵۰ تولید شده است.		

ردیف	عنوان	تصویر از روی قالی	تصویر
۱۱	قالیچه مربعی قابلی بندی		
شرح	این قالی با عنوان قالی قابلی بندی در بین طایفه اولادی عنوان می شود، سایز آن قالیچه (یک متر و شصت سانتی متر در یک متر و هفتاد سانتی متر)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ های طبیعی سیاه، سرمه ای، نارنجی، قرمز و سبز بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۳۰ تولید شده است.		
۱۲	قالی ۶ متری حوض حوضی		
شرح	این قالی با عنوان طرح حوض حوضی در بین طایفه اولادی عنوان می شود، سایز آن ۶ متری (۲*۳)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ های طبیعی سرمه ای، قرمز، سبز، نارنجی و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۴۰ تولید شده است		
۱۳	قالی ترنج حوضی با سر ترنج گلدانی		
شرح	این قالی با عنوان قالی ترنج حوضی در بین طایفه اولادی عنوان می شود، سایز آن ۶ متری (۲*۳)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ های سیاه، سرمه ای، قرمز و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۹۰ تولید شده است.		
۱۴	قالی ۶ متری حوضی بندی		
شرح	این قالی با عنوان حوضی بندی در بین طایفه اولادی عنوان می شود، سایز آن ۶ متری (۲*۳)، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل و با رنگ های طبیعی سرمه ای، قرمز، سبز و نارنجی بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۳۰ تولید شده است.		

ردیف	عنوان	تصویر از روی قالی	تصویر
۱۵	قالیچه قالی درختی		
شرح	این قالی با عنوان قالی قالی در بین طایفه اولادی و سائز قالیچه (۲) در یک متر و شصت سانتی متر، سبک بافت نیم لول، گره ترکی، شیرازه متصل دو رنگ و با رنگ‌های طبیعی سیاه، سرمه‌ای، قرمز، سبز، نارنجی، عنابی و سفید بافته شده است و به صورت تقریبی در سال ۱۳۶۰ تولید شده است		

(یافته‌های نگارندگان)

صفات سبکی در قالی‌های اولادی

همان‌طور که قبلاً بیان شد، صفات سبکی شامل مواردی چون؛ شیوه بافت، رنگ و رنگریزی، ابعاد و طرح و نقش و محتوا است؛ که در ادامه به شرح صفات سبکی در قالی‌های اولادی پرداخته شده است.

۱- **شیوه بافت:** که خود شامل مواردی از جمله: سبک بافت، نوع پوددهی، نوع دار، نوع چله‌کشی، نحوه شیرازه پیچی، نوع گره و رج‌شمار است که در ادامه به توضیح آن‌ها پرداخته شده است.

- سبک بافت: این قالی‌ها نیم لول است.
- نوع پوددهی: یک پود از سمت راست و دیگری از سمت چپ وارد متن قالی می‌شود. و از جنس پشم و گاه‌آ از جنس نخ هست و اصولاً هر دو پود هم‌رنگ هست به ویژه به رنگ قرمز که در اصطلاح محلی (سُر) بیان می‌شود، لازم به ذکر است که گاه‌آ و ابه‌خصوص در بافته‌های جدید پودها دو رنگ است.
- نوع دار: زمینی است و اصطلاحات محلی برای دار و جزئیات آن استفاده می‌شود؛ به دار، تمدار گفته می‌شود، به چوب هاف، پیز و به سنگ‌هایی که دو طرف در زیر چوب هاف قرار می‌دهند، بردپیز می‌گویند. به سر دار، بونزوم بالا و به پایین دار، بونزوم پایین گفته می‌شود.
- نوع چله‌کشی: در اصطلاح محلی برای چله یا تار از واژه «چرک» استفاده می‌شود و به صورت فارسی چله‌کشی می‌کنند. در قدیم از پشم خود رنگ و امروزه بیشتر از نخ برای چله‌کشی استفاده می‌کنند.
- نحوه شیرازه پیچی: در این قالی‌ها بعد از انجام پوددهی، پود را روی چله‌های مربوط به شیرازه می‌پیچند مانند زمانی که شیرازه پیچی متصل انجام می‌شود و بعد از آن موی بز و به تازگی پشم گوسفند روی آن پیچیده می‌شود. همچنین در حالتی دیگر شیرازه به صورت متصل اما با دو رنگ پشم روی چله‌های مربوط به آن پیچیده می‌شود. در اصطلاح محلی به شیرازه «رو پیچ» گفته می‌شود.

- نوع گره: در اصطلاح محلی برای گره یا خفت از واژه «گند» استفاده می‌شود و به صورت ترکی یا متقارن بافته می‌شود. و لزوماً تا امروز از پشم دست‌ریس برای بافت استفاده می‌شود، که گاهی رنگ آن طبیعی (گیاهی)، گاهی خودرنگ و امروزه گاه‌آ شیمیایی است.
- رج‌شمار: در این دست‌بافته‌ها رج‌شمار بین ۲۳ تا ۲۸ هست.
به‌طور خلاصه شیوه بافت به شرح زیر است:

جدول ۲- شیوه بافت قالی‌های اولاد حاج علی

شیوه بافت	نوع	اصطلاح محلی
سبک بافت	نیم لول	
نحوه شیرازه پیچی	متصل	رو پیچ
نوع چله‌کشی	فارسی	چرک
نوع دار	زمینی	تمدار
نوع گره	ترکی یا متقارن	گند
رج‌شمار	۲۳ تا ۲۸	

(یافته‌های نگارندگان)

۲- رنگ و رنگریزی

- پالت رنگی در دست‌بافته‌های اولادی و در گویش محلی هفت رنگ حنایی، بنوش، سیرمه‌ای، سیاه، سُر، سُر و سیفید است که به ترتیب به معنی رنگ‌های نارنجی، عنابی، سرمه‌ای، مشکی، قرمز، سبز و سفید هستند.
- در اصطلاح محلی برای رنگ‌های که در این پالت رنگی، کم‌رنگ‌تر یا پررنگ‌تر می‌شود از واژه‌های باز و یا سیر بودن رنگ استفاده شده است به‌طور مثال سیرمه‌ای باز که می‌شود سورمه‌ای روشن.
- قالی‌ها رخ تیره رنگ دارند و بیشتر پشم‌های با رنگ‌های پخته و تیره مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- برای انجام رنگریزی در زمان کوچ از رنگزاهای طبیعی (گیاهی) استفاده می‌شده اما پس از یک‌جانشینی از رنگزاهای شیمیایی نیز استفاده می‌کنند و خاصه از رنگ‌های جوهری که ثبات رنگی زیادی ندارند.
- در زمان یک‌جانشینی محل انجام رنگریزی پشم مورد نیاز قالی‌های اولادی در منطقه میانکوه استان چهارمحال و بختیاری و در روستای شلیل است.

در ادامه به نمایش پالت رنگی و بیان عنوان رنگ‌ها در اصطلاح محلی پرداخته شده است.

جدول ۳- رنگ‌های قالی‌های اولاد حاج علی

ردیف	رنگ	رنگ در اصطلاح محلی	نمونه رنگ
۱	سبز	سُز	
۲	نارنجی	حنایی	
۳	مشکی، سیاه	سیاه	
۴	قرمز، سرخ	سُر	
۵	سرمه‌ای	سیرمه‌ای	
۶	سفید	سفید	
۷	عنابی	بنوش	

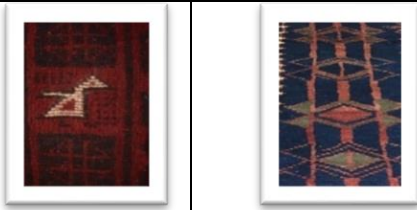
(یافته‌های نگارندگان)

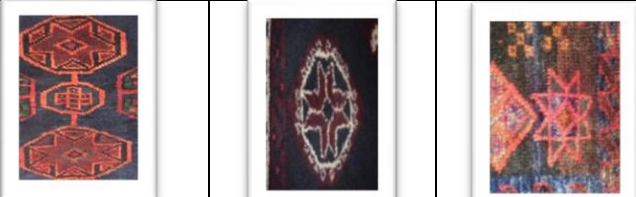
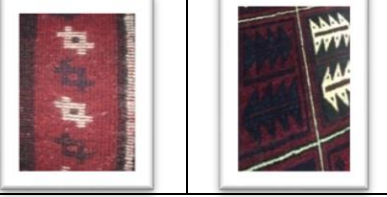
۳- ابعاد: در این قالی‌ها ابعاد در سایزهای ذرع و نیم ($1/5 * 1$)، قالیچه ($2/5 * 1/5$)، پرده‌ای ($2/5 * 1/5$) و ۶ متری ($3 * 2$) است اما بیشتر در سایز قالیچه و ۶ متری بافته می‌شوند.

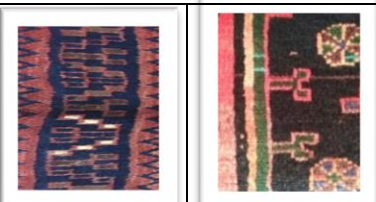
۴- طرح و نقش، محتوا: نقش‌ها در قالی‌های اولاد حاج علی به صورت هندسی و ذهنی هستند، نقوش عمدتاً تکرار می‌شوند اما نوع چیدمان نقوش در قالی‌ها به وسیله احساس بافته در لحظه بافت مشخص می‌شود و به پیرو این امر نامگذاری طرح کلی قالی‌ها نیز به چیدمانی که در لحظه بافت صورت می‌گیرد، مرتبط است و مشخص می‌کند که یک قالی جز طرح قابی، حوضی بندی، حوض در حوض، لچک ترنج حوضی، قابی بندی، حوض حوضی، ترنج حوضی (با سر ترنج گلدانی) و یا قابی درختی است. «بختیاری‌ها علاوه بر نقش «گل» به هر نقشی نیز گل می‌گویند» (قاضیانی، ۱۳۷۶: ۱۳۰). نقوش در این قالی‌ها اسامی خاص خود را دارند و با الهام از طبیعت یا به علت اعتقاد به در امان بودن افراد طایفه و گله و رمه‌شان از چشم زخم، چشم بد و بیماری و همچنین اعتقادی درباره یک ستاره و امثال این موارد ایجاد می‌شوند که در ادامه به تشریح نقوش پرداخته شده است.

جدول شماره ۴- نقوش قالی های اولاد حاج علی

ردیف	عنوان	تصویر
۱	گل گرده، تک گل	
شرح	در اصطلاح محلی به این گل «گل دره» و در برخی موارد «پیگک» نیز گفته می شود. در مورد این نقش در کتاب "بختیاری ها بافته ها و نقوش" بیان شده است که: «نقش هایی در متن به صورت جدا از هم و تداعی کننده گل های پراکنده در پیرامون بافندگان است» (همان، ۱۳۷۶: ۱۳۰).	
۲	بند گل	
شرح	در بین بافندگان قالی اولادی اگر گل دره به صورت پشت سر هم قرار بگیرد، بند گل خطاب می شود.	
۳	گل نساء	
شرح	گل نساء یک ساختار چهار بازوبندی دارد که دو نقش تی تی و پیگک نیز در ساختار آن حضور دارد.	
۴	نقش تی تی (تی تیا)	
شرح	این نقش را با نام «تی خروس» هم بیان می کنند و دلیل استفاده از این نقش در امان ماندن از گزند چشم زخم است. تی تی به معنای چشم است و به وفور در قالی های اولادی استفاده می شود.	

ردیف	عنوان	تصویر
۵	نقش بنگشت و بط	
شرح	در بین مردم منطقه به این نقش گنگیش می‌گویند و در کتاب "بختیاری‌ها بافته‌ها و نقوش" بیان شده است که: مردم منطقه «در مواردی هم از واژه بنگشت و یا بط استفاده می‌کنند که بافت این نقش با الهام از طبیعت اطراف این طایفه است» (همان، ۱۳۷۶: ۱۴۳).	
۶	نقش پنگ و پر	
شرح	در بین مردم منطقه از این عبارت به علت مکمل هم بودن سر دو پرنده نسبت به هم استفاده می‌شود. همین نقش در کتاب خانم قاضیانی با عنوان "بختیاری‌ها، بافته‌ها و نقوش" با نام «گامسی سی» (همان، ۱۳۷۶: ۱۶۰) بیان شده است و لوزیست که با سر جانوران تزئین شده است.	
۷	خوشه گندم	
شرح	مردم در این منطقه از نقش گندم به این دلیل که یکی از شغل‌هایشان کشاورزی است و برکت سفره‌هایشان است استفاده می‌کنند. گاهی نیز از واژه درخت نیز برای این نقش استفاده می‌کردند و آن را لنگر زمین و آسمان می‌نامند.	
۸	نقش لکری یا اره‌ای	
شرح	این طایفه از این نقش به عنوان پلکان و شکل دندان‌های ابزار اره بودن یاد می‌کنند و تعدادی نیز از کوهستانی بودن و صعب العبور بودن مسیر در زمان کوچ صحبت می‌کنند.	

ردیف	عنوان	تصویر
۹	گل اشلوغی	
شرح	بنا به بیان بافندگان قالی اولادی این نقش، ظاهری مانند جعبه دارد و به همین دلیل چنین نامی دارد	
۱۰	ستاره شش پر	
شرح	که در اصطلاح محلی شش پر عنوان می‌شود.	
۱۱	نقش گلدان	
شرح	بافندگان قالی‌های اولادی به سر ترنج‌های شبیه انار، گلدان می‌گویند.	
۱۲	نقش مائی (ماهی)	
شرح	بنا به گفته محلی‌ها حضور ماهی در رودخانه‌های منطقه اردل به ویژه روستای سرخون سبب الهام گرفتن و بافت آن در دست‌بافته‌ها می‌شود و ماهی در این منطقه غذای خاص محسوب می‌شود.	
۱۳	نقش شِکال	
شرح	شِکال به معنی شکار است و دلیل استفاده از این واژه این است که مردم در زمان کوچ گاهی به شکار هم می‌پرداختند برخی از افراد محلی برای این نقش از نام پاژن به معنی قوچ و نام دیگر بز نیز استفاده می‌کردند.	

ردیف	عنوان	تصویر
۱۴	نقش اسم	
شرح	بافندگان اسامی اشخاصی را که مهر زیادی به آنان دارند یا برای آینده آنان قالی می‌بافند را گاهی بر روی قالی می‌بافند. لازم بذکر است در برخی دست‌بافته‌های اولادی واژه «الله» نیز به دلیل اعتقاداتشان بافته می‌شود.	
۱۵	نقش سول	
شرح	گلی که دو بازو به حالت تقارن دارد.	
۱۶	بند دئی و گئو	
شرح	ددی و گئو به معنای خواهر و برادر است و این بند برگ‌هایی هستند که گاهی به همراه گل‌گرده، آچال و غیره بافته می‌شود.	
۱۷	آچال	
شرح	عنوانی است که در اصطلاح محلی برای ابزار آچار بیان می‌کنند و در قالی‌ها می‌بافند و گاهی به همراه بند ددی و گئو و گاهی هم به صورت تکی بافته می‌شود	
۱۸	نقش قیچی	
شرح	دلیل بیان این نام برای این نقش این است که به نظر بافندگان قالی اولادی این نقش شبیه به قیچی است.	

ردیف	عنوان	تصویر
۱۹	بند اره‌ای	
شرح	مردم منطقه اذغان دارند که این نقش با الهام از ابزار اره به وجود آمده است.	
۲۰	نقش اسفندونه	
شرح	این نقش با نام اسفندانه پیرو اعتقاد مردم منطقه بر دور بودن از چشم زخم در دست‌بافته‌های اولادی بافته می‌شود.	
۲۱	گل گوشار	
شرح	یک نقش تک از آن شبیه گوشواره است، وقتی که به نمای نواری که با این نقش بافته شده نظری بیفکنیم گله گوسفندی مجسم می‌شود که پشت سر هم در راه‌های مالرو در حرکتند.	
۲۲	نقش شمشیری	
شرح	نقش شمشیری در بین بافندگان قالی اولادی این نقش به نقش شمشیری ماورگون معروف است.	
۲۳	بند خلخلو	
شرح	این عنوان را مردم محلی به این نقش نسبت می‌دهند. قاضیانی در کتاب "بختیاری‌ها بافته‌ها و نقوش" بیان کرده است که: «نام این نقش «گل هچه» است» (همان، ۱۳۷۶: ۱۴۶) و قطعه‌ای است که به جهت بستن بار در زمان کوچ استفاده می‌شود و باعث سرعت بخشیدن به انجام کوچ می‌شود.	

ردیف	عنوان	تصویر
۲۴	نقش کوه	
شرح	در بین بافندگان قالی‌های اولادی این نقش به عنوان کوه بیان می‌شود اما برخی از مردم منطقه در وصف این نقش شعری می‌خوانند که: "آل باوری دونم، سرگه زینگل نشینم" به باور آن‌ها آل موجودی مؤنث، با قد بلند و موهای بلند آشفته که برای خانم باردار که اصطلاحاً پا به ماه است، خطر دارد و اگر جفت بچه را ببرد باعث مرگ نوزاد یا مادر می‌شود و برای جلوگیری از این اتفاق ابزارهای نوک تیز و برنده مثل سیخ، چاقو و غیره در اتاق زایمان می‌گذارند و یا دور بستر آنان خطی ممتد که به آن خط مریم می‌گویند، می‌کشند که مشابه این نقش است و به این نقش نقش آل باوری یه تک، دو تک و شاخدار می‌گویند.	

(یافته‌های نگارندگان)

نتایج

جدول ۵- خلاصه صفات سبکی قالی‌های اولادی

تکنیک بافت	- سبک بافت نیم‌لول - دار زمینی - چله‌کشی فارسی - گره ترکی - رچ‌شمار بین ۲۳ تا ۲۸
رنگ و رنگریزی	- پالت رنگی این قالی‌ها حنایی، بنوش، سیرمه‌ای، سیاه، سر، سز و سیفید است که به ترتیب رنگ‌های نارنجی، عنابی، سرمه‌ای، مشکی، قرمز، سبز و سفید هستند. - در بیشتر موارد از رنگ‌های تیره و پخته استفاده می‌کنند. - در زمان کوچ در همان حین رنگریزی انجام می‌شود و در زمان یک‌جانشینی در منطقه میانکوه، در روستای شلیل استان چهارمحال و بختیاری رنگریزی صورت می‌گیرد. - رنگریزی آن‌ها در گذشته با رنگ‌های طبیعی و امروزه گاهاً با رنگ‌های جوهری انجام می‌شود.
ابعاد	- ذرع ونیم (۱*۵/۱) - قالیچه (۲*۵/۱) - پرده‌ای (۵/۲*۵/۱) - ۶ متری (۳*۲)
طرح و نقش	- نقوش هندسی و ذهنی هستند و جایگذاری نقوش توسط بافنده در لحظه بافت طرح قالی، حوضی بندی، حوض در حوض، لچک ترنج حوضی، قابی بندی، حوض حوضی، ترنج حوضی (با سر ترنج گلدانی) و یا قابی درختی بودن طرح‌های قالی‌ها را مشخص می‌کند. - نقوش براساس الهام از طبیعت و اعتقادات آن‌ها شکل گرفته‌اند. - انواع نقش قالی‌های اولادی گل گرده، گل گلساء، نقش تی تیا، بند ددی و گنو، بند خلخلو، شمشیری و غیره است. - نقوش تکرار می‌شوند.

(یافته‌های نگارندگان)

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف شناخت قالی های اصیل ایرانی و به روش سبک شناسی به بررسی یک از قالی های ایرانی با عنوان قالی های اولاد حاج علی و به صورت توصیفی - تحلیلی پرداخته است و به جهت انجام آن از روش میدانی و و داده های کتابخان های استفاده شده است که در ادامه برای روشن شدن بهتر نتیجه پژوهش به بررسی سؤالات تحقیق پرداخته شده است.

۱- سؤال اصلی: وجود چه شاخصه هایی باعث شکل گیری عنوانی به نام قالی های اولاد حاج علی شده است؟

❖ زمینی بودن دارها و سبک بافت نیم لول خاص این طایفه.

❖ ویژه بودن نحوه شیرازه پیچی.

❖ این قالی ها بیشتر در سائیزهای قالیچه و ۶ متری بافته می شوند.

❖ نقوش در قالی های اولاد حاج علی به صورت هندسی و ذهنی هستند و چیدمانی که در لحظه بافت توسط بافنده و احساسش صورت می گیرد، طرح کلی قالی ها را مشخص می کند و تعیین می کند که جز طرح قابی، حوض در حوض، لچک ترنج حوضی و غیره هستند. نقوش عمدتاً در قالی ها تکرار می شوند و بر اساس الهام از طبیعت، اعتقادات و نیاز آنان شکل گرفته و نامگذاری شده است.

❖ استفاده از رنگ های تیره و پخته در قالی ها، پالت رنگی این قالی ها خاص خود اولاد حاج علی است و به صورت سیاه، سرمه ای، سبز، قرمز، سفید، نارنجی و عنابی است که برای رنگ ها اصطلاحات خاص خود را دارند و استفاده از رنگزاهای طبیعی (گیاهی) برای رنگرزی مواد و مصالح به ویژه در گذشته.

۲- سؤال فرعی: سبک بافت، طرح و نقش، رنگ و رنگرزی و مواد و مصالح قالی های اولاد حاج علی به چه صورتی است؟

سبک بافت این قالی ها به صورت نیم لول، طرح و نقوش قالی ها به صورت هندسی و ذهنی است و طرح های آن ها شامل: قابی، حوضی بندی، لچک ترنج حوضی و غیره است، رنگ های آن ها سیاه، سرمه ای، سبز، قرمز، سفید، نارنجی و عنابی است و بیشتر از رنگ های تیره و پخته استفاده می کنند و در گذشته از رنگزاهای طبیعی و امروزه به صورت محدود از رنگ های جوهری که ثبات رنگ زیادی ندارند استفاده می کنند و در مورد مواد و مصالح برای چله از پشم خود رنگ به ویژه در گذشته و امروزه از نخ نیز استفاده می کنند، در پود نیز از مواد و مصالح پشمی و گاه نخ استفاده می شود، برای بافت نیز از پشم دست ریس استفاده می کنند و در بحث شیرازه پیچی از موی بز و گاها از پشم استفاده می کنند.

فهرست منابع

- الله داد، رضا و دیگران. (۱۳۷۰). قالی‌بافی (صنایع دستی).
- امیدوار، شهرام و دیگران. (۱۳۹۷). استان‌شناسی چهارمحال و بختیاری (اجرای آزمایشی) - ۲۳۷/۱۳، محمدکاظم بهنیا، سیداحمد حسینی. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- تجدد، حسین. (۱۳۹۰). دایرةالمعارف فرش دست‌باف ایران، چاپ دوم. تهران: دایرةالمعارف ایران‌شناسی.
- ژوله، تورج. (۱۳۹۰). پژوهش در فرش ایران، چاپ دوم. تهران: یساولی.
- ژوله، تورج. (۱۳۹۲). شناخت فرش: برخی مبانی نظری و زیرساخت‌های فکری، چاپ اول. تهران: یساولی.
- جنسن، چارلز. (۱۳۹۴). تجزیه و تحلیل آثار هنرهای تجسمی، بتی آوا کیان، چاپ نهم. تهران: سمت.
- سازمان نقشه‌برداری کشور. (۱۳۹۷). اطلس نقشه و اطلاعات مکانی، استان چهارمحال و بختیاری. <http://www.ncc.org.ir/>
- سلطانی گوکی، مریم. (۱۳۹۴). سبک‌شناسی نقشه‌های فرش موجود در شرکت سهامی فرش کرمان. تهران: دانشگاه هنر.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۷۳). کلیات سبک‌شناسی. تهران: میترا.
- صوراسرافیل، شیرین. (۱۳۸۹). فرش چهارمحال و بختیاری. هاله وفائی تبریزی. تهران: آفتاب اندیشه.
- صحراگرد، مهدی و دیگران. (۱۳۹۳). تاریخ سبک‌شناسی در تاریخ نگاری هنر مغرب زمین. تهران: فصل‌نامه کیمیای هنر، سال سوم، شماره ۱۲.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۰ خرداد ۱۴۰۰). سیدحسین سجادی، مدرس و مرمتکار قالی: شناخت قالی‌های اولادی. اصفهان، بازار حکیم، کارگاه خصوصی. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۱ خرداد ۱۴۰۰). مریم طهماسبی، بافنده کهنسال قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارمحال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای سرخون. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۱ خرداد ۱۴۰۰). سوسن محمدی، بافنده قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارمحال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای سرخون. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۳ خرداد ۱۴۰۰). مرضیه حاتمی، بافنده قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارمحال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای شلیل. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۳ خرداد ۱۴۰۰). بی‌بی ملیحه محمدی، بافنده کهنسال قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارمحال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای شلیل. مصاحبه چاپ نشده.

- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۳ خرداد ۱۴۰۰). بی بی اشرف محمدی، بافنده کهن سال قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارم‌حال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای شلیل. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۳ خرداد ۱۴۰۰). لیلا مرادی، بافنده قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارم‌حال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای سرخون، شهرک محمدی. مصاحبه چاپ نشده.
- عالیپور هفشجانی، فروغ. (۱۱ خرداد ۱۴۰۰). بی بی اشرف محمدی، بافنده کهنسال قالی‌های اولادی: شناخت قالی‌های اولادی. چهارم‌حال و بختیاری، شهرستان اردل، روستای سرخون. مصاحبه چاپ نشده.
- فتوحی، محمود. (۱۳۹۰). سبک‌شناسی (نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها). تهران: سخن.
- قاضیانی، فرحناز. (۱۳۷۶). بختیاری‌ها، بافته‌ها و نقوش، بتول غنی‌زاده تبریزی. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- مرجانیان، مراد. (۱۳۹۶). منحنی قدرت در تاریخ بختیاری. قم: انتشارات بیت‌الحزان.
- میرزائینی، سیدمحمد مهدی. (۱۳۹۲). سبک‌شناسی قالی ایران و بررسی ویژگی‌های قالی‌های مناطق ایران. تهران: فصل‌نامه پژوهش هنر، سال اول، شماره دو.
- میرزایی عبدالله. (۱۳۹۹). روش شناسی مطالعات سبک در طرح و نقش قالی ایران. فصل‌نامه علمی کیمیای هنر، سال نهم، شماره ۳۷. تهران: پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی.